

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
EFFICIENCY IN THE SANGHA ADMINISTRATION OF SANGHA ADMINISTRATORS
IN NAKHONLUANG DISTRICT, AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูโสภณปริยัตยานุยุต

Phrakhru Sobhonpariyatyanuyut

วัดจันทร์ นครหลวง พระนครศรีอยุธยา

Wat Chan, Nakhon Luang, Phra Nakhon Si Ayutthaya

E-mail: pariyatyanuyut_15@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อประสิทธิภาพ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3. ศึกษาปัญหา อุปสรรค และ แนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอ นครหลวง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา วิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูลจากพระภิกษุ และสามเณร อำเภอ นครหลวง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา จำนวน 218 รูป เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรที่มีต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) พิจารณารายด้านพบว่า ในด้านการปกครอง ด้าน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ไม่ แตกต่างกัน ปฏิเสธสมมติฐานตามตั้ง มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

3. แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ควรพัฒนางาน ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ให้มากกว่าเดิม โดยเฉพาะงาน ด้านการศึกษานั้นถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาองค์การคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์, ประสิทธิภาพ, พระสังฆาธิการ

Abstract

This research article aimed: (1) to study the Sangha Administration of Sangha Administrators in Nakhonluang District, Ayutthaya Province 2) to compare the Buddhist monks and novices opinions towards the Efficiency in the Sangha Administration of Sangha Administrators in Nakhonluang District, Ayutthaya Province, classified by personal factors, and 3) to study the problems, obstacles and suggestions towards the Efficiency in the Sangha Administration of Sangha Administrators in Nakhonluang District, Ayutthaya Province. The

survey research was carried out in this study. The samples used in this study were 218 Buddhist monks and novices in Nakhonluang District, Ayutthaya Province, being drawn by cluster sampling technique. The research tools were questionnaires. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance (One Way Anova). Pairwise comparisons of mean differences were performed using the least significant difference (LSD) method. The research findings revealed that:

1. Buddhist monks and novices opinions towards the Efficiency in the Sangha Administration of Sangha Administrators, were overall at a high level ($\bar{X} = 3.54$). Considering each aspect, it was found that the opinions in governance, propagation of Buddhism, and public utilities were at a high level.

2. Comparing the opinions of monks and novices towards the efficiency of the Sangha administration of the Sangha administrators, there were no differences in their opinions, the hypothesis was rejected at the .05 statistical significance level.

3. The guidelines for developing the efficiency of the Sangha administration should further develop the work in religious education, educational assistance, and public assistance. In particular, education is considered the core of the development of the Sangha organization and Buddhism to flourish.

Keyword : Sangha Administration, Sangha administrators, Efficiency

บทนำ

นับแต่การอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนา โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นองค์ศาสดาในการประกาศพระศาสนา จนกระทั่งปรากฏการดำรงอยู่ของพุทธบริษัทครบถ้วนทั้ง 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา อันเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ ระบบการบริหารและการปกครองจึงทวีความสำคัญขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการจัดระเบียบและเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สังฆมณฑล ส่งผลให้การเผยแผ่พระธรรมคำสอนสู่มวลมนุษยชาติสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสืบทอดอย่างยั่งยืน การบริหารพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีพระพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลางแห่งการปกครอง โดยทรงใช้อุดมการณ์การปกครองในลักษณะ “ธรรมาธิปไตย” อาศัยหลักธรรมเป็นใหญ่ในการกำกับดูแลกิจการคณะสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) ซึ่งการบริหารดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมและทรงบัญญัติพระวินัยเปรียบเสมือนอำนาจนิติบัญญัติ ทำให้พระธรรมวินัยดำรงสถานะเป็นหลักเกณฑ์สูงสุดในการปกครองพุทธบริษัท เพื่อกำหนดกรอบการประพฤติปฏิบัติของภิกษุสงฆ์ นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงทำหน้าที่บริหารคณะสงฆ์และทรงพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ในลักษณะอำนาจตุลาการ สำหรับภิกษุผู้ประพฤติผิดจากพระธรรมวินัยที่ทรงวางไว้

2. พระพุทธเจ้าทรงดำรงพระองค์ในฐานะพระธรรมราชา โดยมีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะทำหน้าที่เสมือนพระธรรมเสนาบดี คอยช่วยเผยแผ่และอำนวยการศาสนา ขณะเดียวกัน พระเถระทั้งหลายมีบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้นำทางจิตวิญญาณของคณะสงฆ์ ทำหน้าที่กำกับดูแลและชี้แนะแนวทางปฏิบัติแก่ภิกษุสามเณร

3. พระพุทธองค์ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์ร่วมกันดำเนินกิจกรรมสำคัญผ่านการประชุมทำสังฆกรรม โดยผู้เข้าร่วมต้องเป็นสมานสังวาส คือมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค การตัดสินใจต้องอาศัยมติเป็นเอกฉันท์และเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย เช่น การสังคายนาพระธรรมวินัย

4. ด้านการปกครองภายในวัดหรืออาวาส พระเถระผู้ใหญ่ เช่น พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ มีหน้าที่ดูแลสหวิริยาริกและอันตวาสสิก ซึ่งเป็นศิษย์ในความปกครอง ส่วนพระเถระทั่วไปมีบทบาทกำกับดูแลภิกษุที่พำนักอยู่ในอาวาสเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

5. เมื่อจำนวนภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้น จึงเกิดทั้งสมานสังวาสและนानาสังวาส คือการอยู่ร่วมกันภายใต้หลักธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดการแยกสังวาสและการทำอุโบสถร่วมกันไม่ได้ ต่อมาหลังพุทธปรินิพพาน ปรากฏการแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็นสองแนวสำคัญ ได้แก่ ฝ่ายหินยานหรือเถรวาท และฝ่ายมหายานหรืออุตตฺตริกาย

6. ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ เพื่อให้คณะสงฆ์ยึดถือเป็นหลักสูงสุดในการดำรงและบริหารพระพุทธศาสนาสืบไป

ในสมัยพุทธกาล การปกครองคณะสงฆ์ดำเนินไปภายใต้พุทธบัญญัติโดยอิสระจากอำนาจรัฐ แม้รัฐจะเข้ามาเป็นศาสนูปถัมภกแต่ก็ได้ก้าวก่ายกิจการภายใน ขณะเดียวกันคณะสงฆ์ก็ได้เข้าไปแทรกแซงกิจการบ้านเมือง โดยยังคงรักษาจริยวัตรให้สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองเสมอมา ในปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ถือเป็นปัจจัยหลักในการธำรงความมั่นคงของศาสนา อาศัยระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ทั้งการวางรูปแบบ การกระจายอำนาจ และการมอบหมายภารกิจตามความรู้ความสามารถของบุคลากรในระดับต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับทั้งอำนาจรัฐและจารีตประเพณี เมื่อเกิดอภิกรรมหรือปัญหาข้อขัดแย้ง จำเป็นต้องใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นบรรทัดฐานสำคัญในการจัดระเบียบและระงับอภิกรรมเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย (กรมการศาสนา, 2540)

การปกครองคณะสงฆ์ถือเป็นแกนหลักสำคัญในงานบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้ภารกิจเหล่านี้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย และกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม ตลอดจนพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชและคำสั่งของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงกระบวนการทางนิติบัญญัติและตุลาการสงฆ์ อาทิ การระงับอภิกรรม การวินิจฉัยลงนิคหกรรม การพิจารณาข้ออุทธรณ์ รวมถึงการบริหารงานบุคคลในการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการให้ เป็นไปตามจรรยาและข้อวัตรปฏิบัติที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์ไทยจึงควรบูรณาการนวัตกรรมการบริหารจัดการสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปกครองและธำรงเสถียรภาพของสถาบันคณะสงฆ์ให้มั่นคงยิ่งขึ้น (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539)

ดังนั้น ผู้ศึกษาซึ่งเป็นพระสงฆ์อยู่ในพื้นที่จึงสนใจศึกษาการบริหารงานตามโครงสร้างการบริหารงานของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทต่อการพัฒนา ด้านจิตใจของประชาชนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศต่อไป ทั้งนี้ เพื่อนำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ในอำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุ และสามเณร อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 473 รูป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน 473 รูป จากการเปิดตารางของทาโร ยามาเน่ (สุรพล สุยะพรหม, สุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ, 2553) ใช้เพียง 218 รูป ผู้วิจัยใช้เพียง 218 รูป เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย

ตัวแปรในการศึกษา

ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกิจการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และวุฒิกิจการศึกษาระดับปริญญาตรี

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ “ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา “ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นภิกษุ จำนวน 183 รูป คิดเป็นร้อยละ 83.9 มีอายุตั้งแต่ 20 – 30 ปี จำนวน 75 รูป คิดเป็นร้อยละ 34.4 ไม่มีพรรษา จำนวน 83 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.1 มีวุฒิกิจการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 70 รูป คิดเป็นร้อยละ 32.1 มีวุฒิกิจการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 79 รูป คิดเป็นร้อยละ 36.2 และไม่มีวุฒิกิจการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 170 รูป คิดเป็นร้อยละ 78.0

2. ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

1) ด้านการปกครอง

พระภิกษุและสามเณรในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในด้านการปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากทุกประเด็น ยกเว้นประเด็นที่ 4 ซึ่งเกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ การพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติข้อขัดแย้ง หรือการลง นิคหกรรม ซึ่งพระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2) ด้านการศาสนศึกษา

ความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในด้านการศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.47 เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ยกเว้นข้อที่ 4 เรื่องการ จัดหาทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมและสอบบาลี และข้อที่ 6 การส่งเสริมและสนับสนุนการ จัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนทั่วไป ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระภิกษุและสามเณรในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อ ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 เมื่อพิจารณารายละเอียดรายข้อพบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับปาน กลางเกือบทุกประเด็น ยกเว้นข้อที่ 2 ซึ่งเกี่ยวกับการเป็นพระสอนศีลธรรม หรือการทำหน้าที่ครูช่วยสอนวิชา พระพุทธศาสนาในสถานศึกษา รวมถึงการสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระภิกษุและสามเณรในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นข้อที่ 1 การจัดตั้งห้องสมุดภายใน วัดเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน และข้อที่ 6 การจัดให้มีการบรรยายธรรม ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

5) ด้านการสาธารณูปการ

พระภิกษุและสามเณรในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการสาธารณูปการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกประเด็นได้รับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งหมด

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ความคิดเห็นส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นข้อที่ 1 การจัดทำถนนภายในวัดให้สะอาดและสะดวกต่อการสัญจร และข้อที่ 4 การช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรม ของชุมชนที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ด้านการปกครอง จากการศึกษาพบว่า ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ภารกิจหลักในการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ครอบคลุมทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษา และระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจนี้รวมถึงบทบาทของพระภิกษุในฐานะบุคลากรทางการศึกษา อาทิ การปฏิบัติหน้าที่เป็นครูสอน กรรมการตรวจข้อสอบสนามหลวง เลขานุการ ผู้อำนวยการ หรือประธานสนามสอบ ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่เจ้าสำนักเรียนในฐานะเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมในทุกรูปแบบที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้ และการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างยั่งยืน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550) กล่าวว่า ด้านการปกครอง ถือเป็นภารกิจหลักของเจ้าอาวาสและเจ้าคณะปกครองทุกระดับชั้น ในการกำกับดูแลและรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรภายใต้การปกครองประพฤติปฏิบัติตนสอดคล้องกับพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง และประกาศของมหาเถรสมาคม ตลอดจนพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจนี้ครอบคลุมสายการบังคับบัญชาตั้งแต่ระดับผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค จนถึงเจ้าคณะใหญ่ นอกจากนี้ รวมถึงบทบาทของพระภิกษุในฐานะพระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์ ผู้ทำหน้าที่กัลณกรองและบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรให้เป็นศาสนทายาทที่สมบูรณ์

2) ด้านการศาสนศึกษา จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็นใน ด้านการศาสนศึกษา พบว่าประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การกำกับดูแลและส่งเสริมการเรียนการสอนนักธรรม-บาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง รองลงมาคือ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีภายในวัด เพื่อสร้างรากฐานความรู้ทางพระปริยัติธรรมให้มั่นคง ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550) กล่าวว่า ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ภารกิจหลักในการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ครอบคลุมทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษา และระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจด้านนี้รวมถึงบทบาทของพระภิกษุในฐานะบุคลากรทางการศึกษา อาทิ การปฏิบัติหน้าที่ครูสอน กรรมการตรวจข้อสอบสนามหลวง เลขานุการ ผู้อำนวยการ หรือประธานสนามสอบ ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่เจ้าสำนักเรียนในฐานะเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมในทุกรูปแบบที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้ และการจัดตั้งกองทุนพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างยั่งยืน

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็นใน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่าประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดตั้ง การสมทบ และการมอบทุนสงเคราะห์การศึกษา รองลงมาคือ บทบาทในการเป็นพระสอนศีลธรรมหรือครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540) กล่าวว่า

การสงเคราะห์ด้านการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไปดำเนินการ ทั้งในลักษณะส่วนบุคคลหรือในนามคณะสงฆ์ ยังสามารถดำเนินการได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การจัดตั้งทุนสงเคราะห์ทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
2. การสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษา
3. การสนับสนุนการจัดหาอุปกรณ์ทางการศึกษา
4. การให้ความช่วยเหลือเฉพาะรายแก่ผู้ที่กำลังศึกษา

การสนับสนุนในรูปแบบดังกล่าว ถือเป็นงานศึกษาสงเคราะห์ที่มีคุณูปการสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติในภาพรวม และส่งผลดีกลับคืนสู่ความมั่นคงของสถาบันคณะสงฆ์โดยตรง งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์นั้น ครอบคลุมภารกิจหลายประการ อาทิ การบริหารจัดการศึกษาสงเคราะห์ในความดูแล การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษา การพัฒนาอาคารสถานที่ของสถานศึกษา การสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนการมอบความช่วยเหลือแก่ผู้ที่กำลังศึกษาเป็นรายบุคคล ภารกิจเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้สัมฤทธิ์ผล

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า ทศนคติของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายชื่อใน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่าประเด็นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเทศนาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ตั้งมั่นอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา รองลงมาคือ การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด พร้อมทั้งการจัดหาพระวิปัสสนาจารย์เพื่ออบรมสั่งสอนการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2540) กล่าวว่า ภารกิจด้านการเผยแผ่พุทธธรรมของสถาบันสงฆ์ มุ่งเน้นการเทศนาอบรมและปลูกฝังพุทธศาสนิกชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา พร้อมทั้งยึดมั่นในหลักสัมมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการทุกระดับ ตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ จนถึงเจ้าคณะจังหวัด ในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สัมฤทธิ์ผลสืบไป ดังนี้

1. การเสริมสร้างสมณสาธิตและวินัยปฏิบัติ มุ่งเน้นการอบรมพระภิกษุสามเณรให้ตระหนักในสมณสัญญา ปลูกฝังจริยามารยาท และศาสนพิธีปฏิบัติให้ถูกต้องตามแบบแผนของคณะสงฆ์
2. การจัดระเบียบวัตรปฏิบัติ กำกับดูแลการทำวัตรสวดมนต์และศาสนกิจต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและพร้อมเพรียงตามระเบียบของวัด
3. การพัฒนาปัญญาและทศนคติ แสวงหากุศโลบายเพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้รับฟังโอวาทและคำแนะนำที่เกื้อกูลต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ
4. การส่งเสริมความรู้ด้านศาสนปฏิบัติ ให้คำแนะนำและอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในด้านศาสนพิธี และแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนา
5. การเผยแผ่สัมมาทิฐิ แสดงพระธรรมเทศนาเพื่อปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน และมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมที่ถูกต้องดีงาม
6. การปกป้องและรักษาพระธรรมวินัย แสวงหากุศโลบายในการป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิดในหลักธรรม (สัทธรรมปฏิรูป) เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
7. การศาสนศึกษาสำหรับศิษย์วัด มุ่งมั่นปลูกฝังให้ศิษย์วัดมีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งอบรมบ่มเพาะด้านจริยธรรมและระเบียบปฏิบัติทางศาสนา อาทิ การไหว้พระและสวดมนต์อย่างถูกวิธี

8. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และคลังปัญญาภายในวัด มุ่งเน้นการจัดตั้งห้องสมุดเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษา ค้นคว้า พระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และบริการวิชาการแก่ประชาชน โดยจัดสรรทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลาย อาทิ ตำราด้านศีลธรรม ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และความรู้ทั่วไป เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนตามโอกาสที่เหมาะสม

9. การสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชน ดำเนินการจัดหาอุปกรณ์และสื่อการเรียนพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีความขาดแคลน เพื่อเป็นสวัสดิการทางการศึกษาและส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

5) ด้านการสาธารณูปการ จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายประเด็นใน ด้านสาธารณูปการ พบว่าประเด็นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การกำกับดูแลและการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด รองลงมาคือ การกำกับดูแลการก่อสร้างศาสนวัตถุและถาวรวัตถุภายในเขตวัดและที่ธรณีสงฆ์ เพื่อให้เกิดความมั่นคงถาวรและเป็นระเบียบเรียบร้อย ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550) กล่าวว่า การกิจด้านการพัฒนาวัดในส่วนของอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะทั้งในเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส อันประกอบด้วย การอำนวยความสะดวกก่อสร้าง การซ่อมแซม และการดูแลรักษา ถาวรวัตถุอันเป็นสาธารณสมบัติของวัด อาทิ อุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอไตร กุฏิสงฆ์ และฌาปนสถาน ตลอดจนการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผ่านการจัดทำบัญชีทะเบียนเสนาสนะและบัญชีทรัพย์สินของวัดอย่างถูกต้องตามระเบียบ

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็นใน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่าประเด็นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาและดูแลความสะอาดของเส้นทางสัญจรภายในวัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน รองลงมาคือ การช่วยเหลือและเกื้อกูลกิจกรรมของชุมชนอันเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดและชุมชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540) กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

การพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาหมู่บ้านและตำบลผ่านการบูรณาการความร่วมมือเพื่อจัดหาทุนสงเคราะห์ รวมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันและเฝ้าระวังปัญหาอาเสพติด ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาวะเพื่อป้องกันโรคอุบัติใหม่และโรคติดต่อในชุมชน

การสนับสนุนสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน ให้ความช่วยเหลือในการจัดสร้างและพัฒนาสาธารณสมบัติอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อาทิ การคมนาคม การจัดการแหล่งน้ำ การจัดตั้งระบบประปาและไฟฟ้า รวมถึงการจัดการฌาปนสถานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

การสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและกลุ่มเปราะบาง ให้ความช่วยเหลือประชาชนตามฐานะและโอกาสที่เหมาะสม โดยเฉพาะการบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัยพิบัติ การอุปถัมภ์ดูแลผู้สูงอายุ และพยากรณ์สงเคราะห์แก่คนพิการ เพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจและสังคม

สรุปผลการวิจัย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้านอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1) ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการเน้นการกำกับดูแล พระภิกษุสามเณรให้อยู่ในระเบียบวินัย โดยยึดหลักธรรมมาธิปไตยเป็นบรรทัดฐาน 2) ด้านการศึกษา มีการบริหารจัดการเรียนการสอนทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีอย่างเป็นระบบ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการจัดตั้งและมอบทุนการศึกษา รวมถึงสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนและสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 4) ด้านการเผยแผ่ มุ่งเน้นการแสดงธรรม ปาฐกถาธรรม และการอบรมบ่มเพาะศีลธรรมแก่พุทธศาสนิกชน พร้อมส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีบทบาทเชิงรุกในการเผยแผ่พระศาสนา 5) ด้านสาธารณูปการ ดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการสนับสนุนและรุดหน้าช่วยเหลือชุมชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ส่งผลให้การดำเนินงานในภาพรวมมีประสิทธิภาพและเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การการศาสนา, 2540.
- พระเกษมศักดิ์ วรสโก (อาสนะทอง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระครูสังฆรักษ์ภักดิ์คุณ สุเมธ. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พระณัฐพล จิตธมโม (ปราบพินาศ). “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็นของ พระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.
- พระธนดล นาคสุวรรณ (นาคพิพัฒน์). “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2554.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหนิคมธรรม จำกัด, 2539.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมที่เป็นมาตรฐานสำหรับวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.
- สุรพล สุขะพรหม. ผศ.ดร.และนางสาวสุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ. **ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.